

*Олександр Євгенович МУЗИЧКО,
кандидат історичних наук,
доцент Одеського національного
університету імені І. І. Мечникова (Одеса)*

АКТУАЛІЗАЦІЯ БІОГРАФІЙ ГЕРОІВ УКРАЇНСЬКОЇ МИНУВШИНИ ЗА ДОБИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЇ 1917–1921 рр. НА ПІВДНІ УКРАЇНИ

У статті досліджено явища використання образів героїв української минувшини в історичній думці у Південній Україні за доби Української революції 1917–1921 рр. Вказано на те, що у ці роки Південна Україна була охоплена загальним процесом формування новітньої пам'яті українців про своїх національних героїв.

Ключові слова: Південна Україна, Одеса, Катеринослав, історична думка, герої.

The purpose of this article is to study how, during the era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, the images of the heroes of the Ukrainian past were formed and used in the historical thought of Southern Ukraine. It is pointed out that in those years Southern Ukraine was embraced by the general process of forming a new Ukrainian memory about its national heroes.

Keywords: Southern Ukraine, Odesa, Katerynoslav, historical thought, heroes.

В статье исследуются явления использования образов героев украинского прошлого в исторической мысли на территории Южной Украины в эпоху Украинской революции 1917–1921 гг. Указано на то, что в эти годы Южная Украина была охвачена общим процессом формирования новой памяти украинцев о своих национальных героях.

Ключевые слова: Южная Украина, Одесса, Екатеринослав, историческая мысль, герои.

Українська революція 1917–1921 рр. була результатом великого національного піднесення українців, що стало закономірним наслідком попереднього розвитку українського національного руху в його культурницькій і політичній фазах. З іншого боку, революція підсилила цей рух на хвилі піднесення демократичних настроїв, що відобразилося у ліквідації пам'ятників російським імператорам, загальній переоцінці пантеону героїв, поширених на теренах Російської імперії [19, с. 153–163]. Ці процеси охопили всю Україну завдяки діяльності місцевої інтелігенції, що реалізувала накопичений досвід боротьби за права українців, використовуючи також досвід інших народів, передусім слов'янських.

Метою цієї статті є дослідити процес актуалізації видатних постатей української історії в історичній думці у Південній Україні в революційну добу (1917–1921) як чинник українського національного відродження на цій території.

В попередній історіографії маємо окремі згадки про це явище в контексті ширших питань чи окремих біографій [29; 31]. Джерельною базою нашої статті є переважно нарративні матеріали, зокрема праці тогочасних авторів і публікації в українській періодиці південноукраїнських міст революційного періоду.

Одним із рівнів, чи то пак «фронтів», Української революції на Півдні України був історично-пам'яттевий. У боротьбі за історичну пам'ять південноукраїнського населення, деформовану століттями формування колоніального образу «Новоросії» у Російській імперії, взяли активну участь місцеві історики. Одним із напрямків українського пробудження було формування образу героїв української історії, процес, що охопив усю територію України.

Потужним чинником національного пробудження для Південної України було те, що саме ця територія була колыскою українського козацтва. Козацький образ Півдня ще до 1917 р. просували не лише представники української історіографічної традиції, передусім катеринославці, «козацький батько» Дмитро Яворницький, Адріан Каченко, а й адепти російсько-імперських поглядів, віддані політично та культурно ідеї «Новоросії» (А. Скальковський, П. Андріанов). У популярних читаннях, що влаштовували різні товариства (не лише суто українські) на Півдні України у дореволюційний період, була неодмінно присутня козацька тематика, лекції про Б. Хмельницького. Історики XIX – початку XX ст. фіксували історичну пам'ять про козацтво у населення Південної України.

У 1904 р. Одеська міська дума перейменувала на Молдаванці вулицю Глуху на Запорізьку. У Катеринославі й досі є вулиця Козацька. Існування історичної пам'яті про козацтво підтверджує

наявність у топонімії Півдня України населеного пункту під назвою Сагайдачний на Катеринославщині, що у 1917–1921 рр. набуло символічного значення. Як і раніше, у 1917–1921 рр. населення південноукраїнських міст отримувало історичні знання і за посередництвом мистецтва, передусім театрального. На сценах міських театрів з успіхом демонструвалися п'єса М. Старицького «Богдан Хмельницький» і драма К. Милославського «Мазепа» [21].

Актуалізація постатей героїв української історії відбувалася у кількох основних формах: виданні відповідних брошур і статей; промовах і лекціях; пам'ятних панахидах.

«Залюднення» української свідомості новими героями відбулося завдяки героїзації князів Київської Русі (особливо князя Володимира), які тим самим відбиралися від російської історії та ментальності. Прикладом цього є статті в одеській українській пресі фахового історика, одного з лідерів українського національного руху в Одесі Павла Клепатського та ієромонаха Микити [5]. Наголос на постаті Володимира, що спирався на давню південноукраїнську, щоправда переважно офіційно-православну, традицію вшанування хрещення Русі (кожного року в російсько-імперський період саме Крим був одним із найпомітніших центрів вшанування ювілеїв Хрещення та Володимира, адже панувала теорія, що князь охрестився саме у Корсуні-Херсонесі-Севастополі), дав привід П. Клепатському зробити важливе узагальнення: «Наше минуле слід розглядати в світлі своєї рідної традиції, затемненої згодом московським централізмом, і нашим героям необхідно повернути те значіння, котре їм дійсно належить по праву в міру їх заслуг перед батьківщиною. Слід навчатися у нього сучасному уряду» [27].

Цікавим прикладом перенесення постатей давньої української мившини у цілком прагматичну політичну площину є епізод з історії херсонської журналістики. Певний час у 1918 р. В. Кедровський та Н. Малеча видавали у Херсоні українську газету «Дніпро», підписуючись спільним псевдонімом «Нестор-літописець». Це було тим більше дотепно та доречно, що Малечу справді звали Нестор [7, с. 55].

Історія завжди приваблювала націтворюців, що не мали фаху істориків, часто-густо взагалі не були дотичні до гуманітарних галузей діяльності. Найбільший вплив на сучасників мали численні неоромантичні та неонародницькі нариси працівника катеринославської залізниці Адріана Кашенка, що були перевидані ним у власному видавництві у 1917–1918 рр. Зокрема, він зобразив Костя Гордієнка як останнього лицаря Запорозжя, побудувавши розповідь на протиставленні елітарного гетьмана та народного отамана К. Гордієнка [6]. Героями нарисів А. Кашенка стали також Самійло Кішка

та Петро Сагайдачний. Слід зазначити, що праці А. Кашенка були враховані представниками інших південноукраїнських історіографічних осередків. Так, одеський історик П. Клепатський у лекціях перед учителями, характеризуючи добу І. Мазепи, посилався на працю А. Кашенка про К. Гордієнка [9, с. 31]. Видатний український поет В. Сосюра у відомому автобіографічному романі «Третя рота» визнавав, що саме прочитання творів А. Кашенка вплинуло на його рішення вступити у лави Дієвої армії УНР в грудні 1918 р.

В Одесі найяскравіший внесок у створення картини української історії залишив один із провідників одеських українців початку ХХ ст., включно з революційною добою, лікар Іван Луценко. У 1917–1918 рр. на сторінках української одеської періодики він опублікував цикл статей, присвячених аналізу низки епізодів та явищ української історії [14–16]. Головним питанням, над яким замислювався автор, було виявлення причин, через які Україна не досягла самостійності у минулому. На його думку, Б. Хмельницький був вимушений передати Україну у ще тяжчу, ніж польська, московську неволю. «Так і вмер Хмельницький, запутавшись в союзах», — сухо констатував він, перефразовавши значно більш поетично висловлені думки С. Величка.

Водночас він вважав гетьмана творцем Української держави. Після Богдана, на його думку, лише П. Дорошенко був борцем за народні інтереси, але при тому не до кінця зважав на народ. Тому І. Луценко вважав його трагічною постаттю. Натомість він наголошував усю негативність факту служіння І. Мазепи Москві, хоча й вважав, що гетьман спокутував це у 1708–1709 рр. На відміну від багатьох популяризаторів, І. Луценко стримано, аби не сказати негативно, сприймав постаті І. Сірка та С. Палія, вважаючи їх слугами Москви. Головною негативною тенденцією в історії України («історичною помилкою») він вважав недовіру еліти до сили власного народу. Попри аматорство, І. Луценку вдалося досить глибоко осягнути історію України, стати одним із передвісників державницького напрямку в українській історіографії.

Видатний ідеолог націоналізму Юрій Липа, на думку сучасника «найбільший ерудит у поезії, добре обізнаний не тільки з українською та російською поезією, а й з закордонною», ще в 1917 р., до студіювання в Новоросійському університеті, опублікував в Одесі брошуру «Гетьман Іван Мазепа» [2, с. 61; 13]. Цю працю рецензував Д. Дорошенко у столичному українському виданні «Книгарь». Він закидав авторові тенденційність і глорифікацію історичних явищ та осіб, хоча й виділяв його роботу з числа подібних популярних брошур як написану зі знанням певних подробиць [4].

Актуалізація постатей українських героїв відбувалася також новішими засобами. У 1918–1919 рр. фільм про І. Мазепу зняло товариство «Русь» М. С. Трофімова (Ялта–Одеса) під керівництвом режисера М. Ларіна (оператор О. Левицький, художник В. Симанов).

З історіографії та площини історичної пам'яті козацькі ватажки переходили у цілком практичний вимір. Так, у Сімферополі у 1917 р. місцеві українці заснували «Український військовий клуб ім. гетьмана П. Дорошенка». У 1920 р. повстанське формування під назвою «1-й Надбужанський повстанський полк» на Миколаївщині очолив отаман на псевдо «Дорошенко». У березні 1918 р. був заснований Запорізький імені кошового К. Гордієнка полк кінних гайдамаків, що у складі Запорізького корпусу армії УНР брав участь у Кримському поході у квітні 1918 р.

На Катеринославщині та півночі сучасної Одеської області певний час діяла козацька республіка отамана Юхима Божка, який сприймався своїми вояками явно крізь призму образу колишніх козацьких отаманів, оспіваних М. Аркасом, Д. Яворницьким, А. Кащенком та ін. Серед підлеглих йому козаків було чимало осіб, що «приміряли на себе» образ козацьких героїв: Швачка, Бульба та ін. Отаман старанно підтримував культ козацької слави та отаманів-гетьманів. Мемуарист І. Мазепа яскраво зобразив цю «приватизацію» історії: «Божко і Василюк любили говорити, що для боєвого піднесення українського вояка мав велике значення насамперед зовнішня форма організації війська. Нашому дядькові, казали вони, треба вистригти «оселедця», дати шлика й шаровари, підперезати червоним поясом, щоб він почував себе лицарем-оборонцем рідної землі, щоб слухався, для авторитету треба показати йому кошову булаву і прапор, а тоді можна воювати і за рідну землю» [18, с. 66]. Успіх отаману забезпечило те, що, на думку І. Мазепи, саме на Півдні традиції Запорізької вольниці збереглися найбільше. Показово, що Ю. Божко відвідав Катеринославський музей старожитностей, яким завідував Д. Яворницький, і привласнив собі булаву кошового отамана.

Деякі сучасні дослідники намагалися висунути цікаву теорію про те, що знайомство Д. Яворницького та його друга, іншого історика козацтва Я. Новицького з отаманщиною зразка 1918–1919 рр. призвело до того, що вони розчарувалися у самому явищі козацтва [20; 32]. Проте, на нашу думку, підкріпити джерелами цю важливу тезу дослідникам не вдалося, і все залишилося на теоретичному «піску». В помірковано-консервативній частині українських провідників такі настрої справді виникали: так, достеменно відомо, що подібну еволюцію пройшов Євген Чикаленко, який дуже цікавився історією України та глибоко осмислював її.

Визначальне місце у пантеоні українських історичних героїв як моделі для тогочасного націєтворення посіли новітні апостоли української державності, передусім Т. Шевченко та І. Франко. У 1917–1918 рр. П. Клепатський видав чимало нарисів про видатних українських письменників і поетів. У їхній творчості та життєвому досвіді загалом автор шукав насамперед поєднання загальнолюдських принципів зі служінням власній нації [22–28]. Так, звертаючись до постаті Лесі Українки, він наголошував: «...таких поетів зараз і треба, бо зворушені подіями революції, ми занадто скоро скидаємо свою зброю і шукаємо відпочинку» [25]. Статті одеського автора з'являлись і на сторінках провідних київських українських часописів [8].

Вшанування Т. Шевченка було піднесено фактично на релігійний рівень, як національного Пророка. Серед дуже чисельних прикладів його вшанування як національного символу згадаємо те, що в Криму в 1917 р. після українізації Севастопольського флотського півекіпажу матроси виготовили український прапор із портретом Т. Шевченка. На початку українського свята у Херсоні у квітні 1917 р. було відправлено панахиду по Б. Хмельницькому та Т. Шевченку. Закликаючи народ на це дійство, його ідеологи насичували свій текст містично-пафосним змістом: «Нехай в цей день встане перед нами у весь зріст тінь великого гетьмана нашого Богдана Хмельницького. Нехай встануть тіні усіх героїв і мучеників, що склали свої голови за долю і щастя України. Вшануємо ті муки, які прийняв Т. Шевченко — незабутній співець — Кобзар наш» [30]. Учасниками свята були вояки Херсонського гарнізону, причому символічно, що відповідальним був призначений підполковник 44-го піхотного запасного полку Шевченко. Процес вшанування Т. Шевченка охопив найвіддаленіші кутки Південної України та усі соціальні страти. Вечір пам'яті Т. Шевченка відбувся у посаді Висунська Херсонського повіту [1]. Видатний історик Василь Біднов виступав на Шевченківському вечорі в селищі Сагайдачне у приміщенні управління Катеринославської залізниці (на тему «Котляревський та Шевченко») та ін. [11; 12].

Доцент Новоросійського університету, філософ та історик Михайло Гордієвський у 1917–1918 рр. належав до провідників одеських українців. Одним із різновидів його творчості були статті про Т. Шевченка та І. Франка. Автор підходив до вивчення цих постатей не як літературознавець, а як історик суспільної думки, культури та соціолог. У статті про І. Франка 1918 р. М. Гордієвський широкими мазками змалював всесвітнє значення велетня духу, його універсальність. Він поставив І. Франка поряд із Платоном, Леонардо да Вінчі,

Гете як геніями, які найбільше відповідали критеріям універсальності, тобто поєднання низки духовних сфер людства: філософської глибини з поетичною, художника і науковця, поета [3]. Принагідно зазначимо, що звернення автора до постаті велетня духу було зумовлене й особистим досвідом. У 1909 р. саме доповідь М. Гордієвського в Історико-філологічному товаристві при Новоросійському університеті відвідав І. Франко і висловив цінні рефлексії щодо почутого, чим викликав тотальне захоплення аудиторії [7, с. 51–52]. До постаті Т. Шевченка очікувано звертався Д. Яворницький [33]. З іншого боку, у пресі траплялися статті про І. Франка суто політизованого, прикладного змісту [17].

Рівень значення постатей Т. Шевченка та І. Франка чудово усвідомлювали українофоби, котрі боролися проти всього українського на Півдні України. Слід зазначити, що усі матеріали тогочасної доби, зокрема щодо діяльності українських діячів і організацій Півдня, яскраво засвідчують, що у цьому регіоні гострота українофобії у революційний період лише збільшувалася, набуваючи численних adeptів. Так, 5 березня 1918 р. особи, котрі увірвалися до будинку національного театру Херсона, розбили портрет І. Франка та бюст Т. Шевченка [31].

Отже, у період Української національної революції Південна Україна була охоплена загальним процесом формування новітньої пам'яті українців про своїх національних героїв. Ватажки козаків, творці та очільники козацької держави Гетьманщини (П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, І. Мазепа), постаті новітнього націєтворення, передусім Т. Шевченко та І. Франко, посіли першорядне місце в історіографічному процесі. У Катеринославі (Січеславі), Одесі, Херсоні відбувалися популярні лекції, видавалися брошури, газетні статті. Найактивнішими поширювачами популярної інформації про козацьких ватажків як героїв України були Д. Яворницький, В. Біднов, А. Кащенко та ін.

Досвід тодішнього протистояння має бути врахований, адже Південна Україна і нині є місцем гострої боротьби за історичну пам'ять українців, особливо в умовах новітньої деколонізації, що, на жаль, не завжди супроводжується деколонізацією. Але безумовним перегуком поколінь і важливим досягненням слід вважати те, що навіть у сьогоденних дуже складних у плані сприйняття української мови та культури південноукраїнських містах останнім часом у топонімії затверджено імена згаданих вище героїв української історії (так, у Дніпрі, Миколаєві, Першотравневому існують вулиці імені Костя Гордієнка, оспіваного А. Кащенко). Зіставлення з численними студіями сучасних науковців згаданих вище праць істориків дає мож-

ливість зробити висновок, що, хоча сучасні автори намагаються зняти романтичне та пафосне напруження на користь наукового дискурсу, основне ядро поглядів залишається незмінним. Переламні часи, в яких знову перебуває Україна, вимагають націєсофського напруження, вкидання історії у маси. Це забезпечує ренесанс подібного історіографічного націєтворчого вибуху, властивого для історіографії 1917–1921 рр., і захищає цей дискурс від спроби його деконструкції з боку сучасних adeptів антинацієтворчого дискурсу, тим більше, що останній надзвичайно суголосний позиціям російської та польської історіографій з їх помітним антиукраїнським наповненням.

1. *Вечір пам'яті Шевченка на селі* // Вістник товариства «Українська хата» в Херсоні. – 1917. – 21 трав. – Ч. 6. – С. 3.
2. *Гак А.* Від Гуляй-Поля до Нью-Йорку. Спогади [Текст] / Мартин Задека. – Новий Ульм-Філядельфія, 1973. – 326 с.
3. *Гордиевский М.* Универсализм Франка [Текст] / М. Гордиевский // Молодая Украина. – 1918. – № 13. – С. 2.
4. *Дорошенко Д.* [Рец. на: Юрій Липа Гетьман Іван Мазепа] [Текст] / Д. Дорошенко // Книгар. – 1917. – № 2. – С. 61.
5. *Ієромонах Микита.* Князь Володимир Святий та хрещення Руси [Текст] / Микита, ієромонах // Вільне життя. – 1918. – 28 липня. – С. 3.
6. *Кашченко А.* Кость Гордієнко: останній лицар Запорожжя [Текст] / А. Кашченко. – Катеринослав, 1917 р. – 50 с. (перевидання: Катеринослав: Українське в-во, 1919 р. – 40 с.).
7. *Кедровський В.* Обриси минулого: Деякі останні діячі-українофіли напередодні революції 1917 року [Текст] / В. Кедровський. – Нью-Йорк; Джерзі Сіті, 1966. – 133 с.
8. *Клепатський П.* Іван Франко педагогом [Текст] / П. Клепатський // Вільна українська школа. – 1918/1919. – № 6–7. – С. 14–29.
9. *Клепатський П.* П'ятнадцять лекцій з історії України [Текст] / П. Клепатський. – Київ, 1919. – 62 с.
10. *Корицька Г. Р.* Творчість А. Кашченка: проблематика і поетика [Текст] / Г. Р. Корицька ; автореф. дис. на здобуття наук. ст. к. філ. наук за спец. 10.01.01 – укр. літ-ра. – Дніпропетровськ, 2006. – 21 с.
11. *Лекції* // Вістник товариства «Просвіта» у Катеринославі. – 1917. – 11 черв. – № 12. – С. 2.
12. *Лекції* // Там само. – 1917. – 9 лип. – № 16. – С. 3.
13. *Липа Ю.* Гетьман Іван Мазепа [Текст] / Ю. Липа. – Одеса, 1917. – 33 с.

14. *Луценко І.* Гетьман Іван Мазепа [Текст] / І. Луценко // Наше село. – 1918. – № 8–9.
15. *Луценко І.* Гетьмани і гетьманська влада [Текст] / І. Луценко // Наше село. – 1918. – № 7.
16. *Луценко І.* Історична помилка [Текст] / І. Луценко // Вільне життя. – 1918. – 4 вер.
17. *М. Т. Франко*, як піонер українського соціал-демократичного руху в Галичині [Текст] / М. Т. // Вільне життя. – 1918. – 15 черв. – С. 3.
18. *Мазепа І.* Україна в огні й бурі революції 1917–1921 рр. [Текст] / І. Мазепа. – Київ, 2003. – 608 с.
19. *Масненко В. В.* Історична думка та націотворення в Україні (кінець XIX – перша третина XX ст.) [Текст] / В. В. Масненко. – Київ, Черкаси, 2001. – 440 с.
20. *Митрофаненко Ю. С.* Отаманщина як історичне явище: погляди Д. І. Яворницького та сучасні рефлексії [Текст] / Ю. С. Митрофаненко // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті: [зб. наук. пр.] / ред. кол. : С. І. Світленко (відп. ред.) [та ін.]. – 2010. – Вип. 8. – С. 167–177.
21. *Оголошення* про історичну драму «Мазепа» // Дзвін. Вістник Олександрівського відділу Українського національного союзу. – 1919. – 4 січня. – № 8. – С. 3.
22. *Павлович.* В поті чола (І. Франко) [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 9 черв. – С. 2.
23. *Павлович.* Ганна Барвінок [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 4 серп. – С. 3.
24. *Павлович.* Іван Семенович Нечуй-Левицький [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 5 квіт. – С. 3.
25. *Павлович.* Леся Українка [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 1 серп. – С. 3.
26. *Павлович.* Марко Вовчок [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 10 серп. – С. 3.
27. *Павлович.* Памяти Святого Володимира [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 28 лип. – С. 3.
28. *Павлович.* Т. Г. Шевченко — апостол любові, братерства і правди [Текст] / П. Клепатський // Вільне життя. – 1918. – 25 квіт. – С. 2.
29. *Савчук В. С. В. О. Біднов* та Д. І. Яворницький у Катеринославі: 1917–1918 рр. [Текст] / В. С. Савчук // Наддніпрянська Україна: історичні процеси, події, постаті. – 2010. – Вип. 8. – С. 328–340.
30. *Український мітинг* // Вістник товариства «Українська хата» в Херсоні. – 1917. – 16 квіт. – Ч. 2. – С. 1.

31. Цибуленко Л. М. Чернявський у суспільно-культурницькому житті Херсонщини [Електронний документ] / Л. М. Цибуленко // *Scriptorium nostrum*. – 2014. № 1. – С. 190–209. – Режим доступу : <http://sn.kspu.edu/index.php/sn/article/viewFile/44/39>. – Назва з екрана.
32. Чоп В. Ставлення до махновського руху з боку істориків запорозького козацтва Я. П. Новицького та Д. І. Яворницького [Електронний документ] / В. Чоп // Офіційний сайт Нестора Івановича Махно. – Режим доступу : <http://www.makhno.ru/lit/chop/16.php>. – Назва з екрана.
33. Яворницький Д. Народні основи в поезії Т. Г. Шевченка [Текст] / Д. Яворницький // Споживач. – 1920. – № 4. – С. 1–7.

REFERENCES

- 1 *Vechir pam'iaty Shevchenka na seli* [Evening of memory of Shevchenko in the village]. (1917, May, 21). In *Vistnyk tovarystva «Ukrainska khata» v Khersoni* [Herald of the Society «Ukrains'ka khata» in Kherson]. (Vol. 6, p. 3). [in Ukrainian].
- 2 Hak, A. (1973). *Vid Huliai-Polia do Niu-Iorku. Spohady* [From the Guliay-Polya to New York. Memoirs]. New-Ulm Philadelphia. [in Ukrainian].
- 3 Hordievsky, M. (1918). *Universalizm Franka* [The Franco Universalism]. *Molodaya Ukrainalya* [Young Ukraine], 13, 2. [in Russian].
- 4 Doroshenko, D. (1917). *Rets. na: Yurly Lipa Getman Ivan Mazepa* [Review of: Yury Lypa Getman Ivan Mazepa]. *Knyhar* [The Booker], 2, 61. [in Ukrainian].
- 5 Hieromonk Mykyta. (1918, July, 28). *Kniaz Volodymyr Sviatyi ta khreshchennia Rusy* [Vladimir the Sacred and Baptism of Rus]. *Vilna zhyttia* [Free life]. (P. 3). [in Ukrainian].
- 6 Kaschenko A. (1917). *Kost Hordiienko: ostannii lytsar Zaporozhzhia* [Kost Gordienko — The Last Knight of Zaporozhye]. Katernoslav. [in Ukrainian].
- 7 Kedrovs'ky V. (1966). *Obrysy mynuloho: Deiaki ostanni diiachy-ukrainofily naperedodni revoliutsii 1917 roku* [Sketches of the past. Some recent Ukrainophile figures on the eve of the 1917 revolution]. New York; Dzherzi Syti. [in Ukrainian].
- 8 Klepatsky P. (1918–1919). *Ivan Franko pedahohom* [Ivan Franko as a teacher]. *Vilna ukrainska shkola* [Free Ukrainian school], 6–7, p. 14–29. [in Ukrainian].
- 9 Klepatsky, P. (1919). *P'iatnadtsiat leksii z istorii Ukrainy* [Fifteen lectures on the history of Ukraine]. Kyiv. [in Ukrainian].

- 10 Koritskaya, G. R. (2006). *Tvorchist A. Kashchenka: problematyka i poetyka* [A. Kashchenko's creative work: problematic and poetry]. Extended abstract of candidate dissertation (Philological). Dnipropetrovsk National University. Dnipropetrovsk. [in Ukrainian].
- 11 *Lektsii* [Lectures]. (1917, 9, July). *Vistnyk tovarystva «Prosvita» u Katerynoslavi* [Herald of the Societ «Prosvita» in Katerynoslav], 4, 2. [in Ukrainian].
- 12 *Lektsii* [Lectures]. (1917, 9, July). *Vistnyk tovarystva «Prosvita» u Katerynoslavi* [Herald of the Societ «Prosvita» in Katerynoslav], 16, 3. [in Ukrainian].
- 13 Lypa, Yu. (1917). *Hetman Ivan Mazepa* [Het'man Ivan Mazepa]. Odesa. [in Ukrainian].
- 14 Lutsenko, I. (1918). *Hetman Ivan Mazepa* [Het'man Ivan Mazepa]. *Nashe selo* [Our village], 8–9. [in Ukrainian].
- 15 Lutsenko, I. (1918). *Hetmany i hetmanska vlada* [Getman and the hetman power]. *Nashe selo* [Our village], 7. [in Ukrainian].
- 16 Lutsenko, I. (1918, September, 4). *Istorychna pomylka* [Historical error]. *Vilne zhyttia* [Free life]. [in Ukrainian].
- 17 M. T. (1918, June, 15). *Franko, yak pioner ukraïnskoho sotsial-demokratychnoho rukhu v Halychyni* [Franco as a pioneer of the Ukrainian Social-Democratic movement in Galicia]. *Vilne zhyttia* [Free life]. (P. 3). [in Ukrainian].
- 18 Mazepa, I. (2003). *Ukraina v ohni i buri revoliutsii 1917–1921 rr.* [Ukraine in the fire and storm of revolution 1917–1921]. Kyiv. [in Ukrainian].
- 19 Masnenko, V. V. (2001). *Istorychna dumka ta natsiotvorennia v Ukraini (kinets XIX – persha tretyna XX st.)* [Historical thought and the national movement in Ukraine (late XIX – early XX century)]. Kyiv, Cherkasy. [in Ukrainian].
- 20 Mytrofanenko, Yu. S. (2010). *Otamanshchyna yak istorychne yavyshe: pohliady D. I. Yavornytskoho ta suchasni refleksii* [Otamanshchyna iak istorychne iavyshe: pohliady D. I. Yavornyts'koho ta suchasni refleksii]. In *Naddniprianska Ukraina: istorychni protsesy, podii, postati* [Nadnipyrianska Ukraine: historical processes, events, personalities]. (Vol. 8, pp. 167–177). [in Ukrainian].
- 21 *Oholoshennia pro istorychnu dramu «Mazepa»* [Announcement of the historical drama «Mazepa»]. (1919, January, 4). *Dzvin. Vistnyk Oleksandrivskoho viddilu Ukraïnskoho natsionalnogo soiuzu* [Bell. Herald of Aleksandrovsky department of the Ukrainian National Union], 8, 3. [in Ukrainian].
- 22 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, June, 9). *V poti chola (I. Franko)* [Face sweat (I. Franko)]. *Vilne zhyttia* [Free life], 2. [in Ukrainian].

- 23 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, August, 4). *Hanna Barvynok* [Hanna Barvynok]. *Vilne zhyttia* [Free life], 3. [in Ukrainian].
- 24 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, April, 5). *Ivan Semenovych Ne-chui-Levytskyi* [Ivan Semenovych Nechuj-Levyts'kyj]. *Vilne zhyttia* [Free life], 3. [in Ukrainian].
- 25 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, August, 1). *Lesia Ukrainka* [Lesia Ukrainka]. *Vilne zhyttia* [Free life], 3. [in Ukrainian].
- 26 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, August, 10). *Marko Vovchok* [Marko Vovchok]. *Vilne zhyttia* [Free life], 3. [in Ukrainian].
- 27 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, July, 28). *Pamiaty Cviatoho Volodymyra* [In memory of St. Vladimir]. *Vilne zhyttia* [Free life], 3. [in Ukrainian].
- 28 Pavlovych [Klepatsky, P.] (1918, April, 25). *Shevchenko — apostol liubovi, braterstva i pravdy* [T. Shevchenko — apostle of love, brotherhood and truth]. *Vilne zhyttia* [Free life], 2. [in Ukrainian].
- 29 Savchuk, V. S. (2010). *V. O. Bidnov ta D. I. Yavornytskyi u Katerynoslavi: 1917–1918 rr.* [Bidnov and D. I. Yavornyts'ky in Katerynoslav: 1917–1918 years]. In *Naddnyprianska Ukraina: istorychni protsesy, podii, postati* [Nadniprovska Ukraine: historical processes, events, personalities]. (Vol. 8, pp. 328–340). [in Ukrainian].
- 30 *Ukrainskyi mitynh* [The Ukrainian meeting]. (1917, April, 16). *Visnyk tovarystva «Ukrainska khata» v Khersoni* [Herald of the Society «Ukrains'ka khata» in Kherson], 2, 1. [in Ukrainian].
- 31 Tsybulenko, L. M. (2014). *Cherniavskiyi u suspilno-kulturnytskomu zhytti Khersonshchyny* [Chernyavsky at the socially and cultural life of the Kherson region]. *Scriptorium nostrum*, 1, 198–209. Available at : <http://sn.kspu.edu/indekh.php/sn/artistle/vievFile/44/39>. [in Ukrainian].
- 32 Chop, V. (2002). *Stavlennia do makhnovskoho rukhu z boku istorykiv zaporozkoho kozatstva Ia. P. Novytskoho ta D. I. Yavornytskoho* [Attitude to the Makhnovist movement on the part of the historians of the Zaporozhye Cossacks Yakov Novitsky and Dmitry Yavornytsky]. Available at : <http://vww.makhno.ru/lit/chop/16.php> [in Ukrainian].
- 33 Yavornyts'kyj, D. (1920). *Narodni osnovy v poezii T. H. Shevchenka* [Folk basis in the poetry of Shevchenko]. *Spozhyvach* [Consumer], 4, 1–7. [in Ukrainian].

Стаття надійшла 30.07.2017 р.

Актуалізація біографій героїв української минувшини за доби Української революції 1917–1921 рр. на півдні України.

Музичко О. Є., кандидат історичних наук, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечникова (Одеса).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Київ, 2017. – Вип. 15. – С. 142–155.

Метою цієї статті є дослідження явища використання образів героїв української минувшини в історичній думці у Південній Україні за доби Української революції 1917–1921 рр. Вказано на те, що у ці роки Південна Україна була охоплена загальним процесом формування новітньої пам'яті українців про своїх національних героїв. Перше місце в історіографічному процесі посідали лідери козаків, засновники та керівники козацької держави Гетьманщини (П. Сагайдачний, Б. Хмельницький, І. Мазепа). Популярні лекції проводили історики з Південної України, брошури та газети публікувалися в Катеринославі (Січеславі), Одесі, Херсоні, Миколаєві та населених пунктах, що були поблизу них. Найактивнішими з тих, хто поширював популярну інформацію про козацьких вождів як героїв України, були Д. Яворницький, В. Біднов, А. Кащенко та інші. Досвід цієї боротьби слід враховувати зараз, оскільки Південна Україна все ще є місцем різкої боротьби за історичну пам'ять України, особливо в умовах декомунізації, яка, на жаль, не завжди супроводжується деколонізацією.

Ключові слова: Південна Україна, Одеса, Катеринослав, історична думка, герої

Actualization the biographies of the heroes of the Ukrainian past in the South Ukrainian in the era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921.

Oleksandr Muzychko, Candidate of Historical Sciences, Associate Professor of Odesa I. I. Mechnikov National University (Odesa).

Ukrainian Biographistics = Biographistica Ukrainica. – Kyiv, 2017. – Vol. 15. – P. 142–155.

The purpose of this article is to study how, during the era of the Ukrainian Revolution of 1917–1921, the images of the heroes of the Ukrainian past were formed and used in the historical thought of Southern Ukraine. It is pointed out that in those years Southern Ukraine was embraced by the general process of forming a new Ukrainian memory about its national heroes. The leaders of the Cossacks, the founders and leaders of the state of the Cossacks of the Hetmanate (P. Sagaidachny, B. Khmelnytsky, I. Mazepa) took the first place in the historiographic process. Popular lectures were conducted by historians from Southern

Ukraine, pamphlets and newspaper articles were published in Katerynoslav (Sicheslav), Odesa, Kherson, Mykolaiv and the settlements that were near them. The most active of those who disseminated popular information about the Cossack chieftains as heroes of Ukraine were D. Yavornytsky, V. Bidnov, A. Kashchenko, and others. The experience of this struggle should be taken into account now, because Southern Ukraine is still a place of sharp struggle for historical memory Ukraine, especially in conditions of decommunization, which, unfortunately, is not always accompanied by decolonization.

Keywords: Southern Ukraine, Odesa, Katerynoslav, historical thought, heroes.

Актуалізація біографій героїв українського минулого в епоху Української революції 1917–1921 років на юге України.

Муzychko A. E., кандидат історических наук, доцент Одеського національного університету імені І. І. Мечнікова (Одеса).

Українська біографістика = Biographistica ukrainica. – Київ, 2017. – Вип. 15. – С. 142–155.

Целью этой статьи является исследование явления использования образов героев украинского прошлого в исторической мысли в эпоху Украинской революции 1917–1921 гг. Указано на то, что в эти годы Южная Украина была охвачена общим процессом формирования новой памяти украинцев о своих национальных героях. Лидеры казаков, основатели и руководители казачьего государства Гетманщины (П. Сагайдачный, Б. Хмельницкий, И. Мазепа) заняли первое место в историографическом процессе. С популярными лекциями выступили историки из Южной Украины, в Екатеринославе (Сичеславе), Одессе, Херсоне, Николаеве и поселениях, которые были рядом с ними, были опубликованы брошюры и газетные статьи. Наиболее активными из тех, кто распространял популярную информацию о казачьих вождях как героях Украины, были Д. Яворницкий, В. Биднов, А. Кашченко и другие. Опыт этой борьбы должен быть учтен и сейчас, потому что Южная Украина по-прежнему является местом резкой борьбы за историческую память Украины, особенно в условиях декоммунизации, которая, к сожалению, не всегда сопровождается деколонизацией.

Ключевые слова: Южная Украина, Одесса, Екатеринослав, историческая мысль, герои.